

A JTMRL Sectio II. Tartományfőnökségi Levéltár (JTMRL I.5.a.) digitalizálása

(szakmai beszámoló)

Az osztrák rendtartományból kiváló, önálló magyar jezsuita rendtartomány 1909-ben alakult meg. A két világháború között jelentős fejlődésnek indult, számos új rendház és intézmény nyílt országszerte. A rendtartomány helyzete a második világháborút követő politikai események következtében azonban jelentősen megváltoztak. Egy polgári, demokratikus berendezkedés megghiúsulása és a kommunista párt térnyerése, majd a hatalom teljes megszerzése együtt járt az egyházakkal, mindenekelőtt pedig a római katolikus egyházzal szembeni fellépéssel.

Ennek részeként 1945 után fokozatosan lehetetlenítették el szerzetesrendek működését is. A papság elleni totális fellépés nyitányát 1948 decemberében Mindszenty József hercegprímás, esztergomi érsek letartóztatása jelentette. Még abban az évben ősszel a kommunisták elfoglalták a szegedi jezsuita rendházat, ellehetetlenítve az ott tanuló jezsuita skolasztikusok tanulmányait. Emiatt megkezdődött a fiatal rendtagok külföldre szöktetése. 1948. december elején Borbély István tartományfőnök is elhagyta az országot. Ezzel lényegében a rendtartomány két részre szakadt 1989-ig: a Magyarországon maradó rendtagokat a Sectio I., a külföldre menekülteket a Sectio II. fogta össze. Mindkét tartományrész élén viceprovinciális állt, bár esetenként provinciálisnak is nevezték őket.

A külföldre menekült jezsuitákat összefogó Sectio II. élére elsőként Reisz Elemért nevezték ki 1949. december 3-án. 1950–1955-ig Hamiltonban, majd ezt követően a University of Fordham (New York) mellett működött a tartományfőnökség, vagyis a Curia 1977-ig. A száműzetés évtizedeiben a külföldre menekült jezsuiták a világ több mint két tucat országában működtek. A korábbi magyar provincia számos művét igyekeztek fenntartani, így például A Szív újságot, de több új munkát is elindítottak.

Az újraegyesült rendtartomány 1989/1990-ben kezdte meg ismét működését, a kommunista rendszer összeomlását követően. Ekkor szállították haza a Sectio II. iratanyagát is, ennek Tartományfőnökségi Levéltárából most az 1948–1957 közötti iratait digitalizáltuk. A Sectio II. levéltára 62 iratsorozatot őriz. A digitalizálás során figyelembe véve a személyes és pénzügyi, valamint a rendi előírásokat is, mindösszesen negyvenöt sorozat lett kiválasztva, melyeket közzé is teszünk. A digitalizálást Ternovác Bálint végezte megbízási szerződés keretében az NKA támogatásával.

A digitalizált iratsorozatok tematikailag három csoportba sorolhatóak: (1) a rendi vezetőkkel és más jezsuita rendtartományok elöljáróival való levelezés; (2) a rendtartomány belső életére, adminisztrációjára vonatkozó dokumentumok (litterae annuae, provinciális körlevelek); (3) a rendtartomány történetére vonatkozó gyűjtemény. Az iratanyag jól érzékelteti a rendtartomány magyarországi összeomlását, és bemutatja az otthon maradt rendtagok meghurcoltatásáról, üldözéséről szóló híreket. A dokumentumok alapján nyomon követhető a külföldre menekült jezsuiták útkeresése, a római központi Curia és a rendi vezetés támogatása, majd a világban szétszóródó magyar jezsuiták kapcsán a számos más jezsuita rendtartománnyal való kapcsolattartás. Ezeken a forrásokon keresztül azonban bepillantást nyerhetünk a külföldi magyar emigráns közösségek szerveződésébe és vallási életébe egyaránt. Az iratok egyedülálló módon mutatják be tehát a száműzetésbe kényszerülő magyar egyház és azon belül a Jézus Társasága saját történeti fejlődését.

A digitalizált iratsorozatok közzétételére külön e-levéltári honlap készült, amely az eleveltar.jezsuita.hu weboldalon érhető el. A honlap élesítése és a digitalizált iratok végleges közzététele 2016. október folyamán várható, az 1956-os szabadságharc és forradalom évfordulójához kapcsolódóan. A honlap elkészítését Koprivanáczy László informatikus végezte el. A honlap szerkezetét úgy hoztuk létre, hogy a későbbiekben lehetőség nyíljon az e-levéltári szolgáltatás további bővítésére más hazai, egyházi gyűjtemények példáját követve (Győri Egyházmegyei Levéltár; Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár). A honlap Sectio II. Tartományfőnökségi Levéltár anyagát közreadó része a következő struktúrában épült fel: (1) rövid történeti bevezető a Sectio II. történetéhez; (2) e-levéltári jegyzék; (3) használati útmutató. A digitalizált dokumentumok csak regisztráció után lesznek elérhetőek. A regisztrációval a kutatás statisztikai mérése és a kontrollálhatóság a célunk, ennek során a regisztrált felhasználó elfogadja a levéltár kutatási szabályzatát. Fő célkitűzésünk tehát az, hogy a kutatók ellenőrizhető módon, de otthoni körülmények között folytathassák kutatásaikat. Várakozásunk szerint ez megkönnyíti a rendtörténet iránt érdeklődő történészek munkáját és további kutatásokra sarkallhatja őket.

Budapest, 2016. szeptember 26.

Mihalik Béla Vilmos
levéltárvezető